

25 december 2025

Geboorte van de Heer – Dagmis

Lezingen: Jes. 52,7-10; Ps. 98; Heb. 1,1-6; Joh. 1,1(-5.9-14)-18 (A-jaar)

Inleiding

‘Heden verkondig ik u een blijde boodschap.’ Dit wordt in het Lucasevangelie aan de herders verkondigd. Dit is ook de blijde boodschap in de lezingen van de dagmis, hoewel de melodie anders klinkt.

Jesaja 52,7-10

De eerste lezing is uit DeuteroJesaja (Jes. 40–55), de profeet van hoop en troost voor de ballingen in Babylon. De leiders van het volk hebben zich niets gelegen laten liggen aan de noden van het volk dat nu gebukt gaat onder dwang en onvrijheid, ver van het vaderland, vol twijfel of God zijn volk nog voor ogen heeft. De profeet die samen met zijn volk in ballingschap leeft verkondigt dat God zijn volk juist niet verlaten heeft en dat de weg naar de vrijheid open ligt.

De perikoop spreekt van Jeruzalem dat in puin ligt maar weer hersteld zal worden omdat de Heer zijn volk ter harte neemt (v. 9). De ballingschap loopt op zijn eind en God zelf zal regeren in Sion. (v. 7) zoals in de tijd vóór er koningen waren.

De profeet voorziet vrede (*sjalom* = welzijn) en heil voor Sion zoals de wachters zien hoe in de verte de borden aan komen snellen met een blijde boodschap. Op de puinhopen van de heilige stad barsten allen in vreugde uit: de ballingen komen terug en Jeruzalem zal weer een koning hebben, God zelf.

Het is alsof er een nieuwe Exodus plaats heeft: God ontbloot zijn arm, stroopt zijn mouwen op (v. 10) zoals in de exodusverhalen. En heel de wereld zal getuige zijn van die redding.

Hebreeën 1,1-6

De auteur van dit bijbeldocument is onbekend, mogelijk iemand uit de tachtiger jaren van de eerste eeuw. Hebreeën is niet echt een brief, eerder een verhandeling om aan te tonen dat Christus de eeuwige hogepriester is die zichzelf geofferd heeft voor de zonden van het volk. Een latere christen uit de school van Paulus heeft het geschrift aan de brieven van Paulus toegevoegd.

De auteur is zich bijzonder bewust van de wijze waarop de christelijke gemeente met de joodse traditie verbonden is. Volgens hem kan Christus worden vergeleken met het geheel van de israëlitische godsdienst, om vervolgens aan te tonen dat Jezus daar boven uitsteekt, zozeer zelfs dat Hij boven de engelen staat.

In de verzen 1-4 stelt de auteur Jezus Christus voor als centrum en hoogtepunt van de geschiedenis. Hij vat heel de vroegere verkondiging en openbaring uit het Eerste Testament samen in het perspectief van de profeten, waardoor de aandacht gericht wordt op het profetisch karakter van Jezus. Hij maakt echter geen vermelding van de Wet als openbaringsbron, aangezien een van de grote thema's van de Hebreeënbrief juist is dat de Wet heeft afgedaan.

Daar tegenover presenteert hij de Zoon als de hoogste vorm van Gods communicatie met de mensen. Dat laat hij zien door de vermelding van Jezus als erfgenaam van alles wat bestaat (v.

2), door de menswording van de wijsheid waardoor God alles geschapen heeft (v. 2 – vgl. evangelie 1,1-3), door te wijzen op Gods woord dat alles in stand houdt (v. 3), door de bewerking van de vergeving van de zonden (v.3) en door het feit dat de verheerlijkte Heer hoger staat dan de engelen (vv. 3-4). Om dit laatste aan te tonen baseert de auteur zich op oudtestamentische teksten en ideeën als verwijzing naar de relatie tussen God en Jezus als een relatie tussen Vader en Zoon.

Johannes 1,1-16

Een spontane aandacht voor vers 14: ‘Het Woord is Vlees geworden en heeft onder ons gewoond’, brengt de lezer gemakkelijk bij een traditionele uitleg van deze perikoop. Dat Woord is natuurlijk Jezus, de mens geworden Zoon van de Vader. We zouden dan hier te maken hebben met een johanneïsche aankondiging van de geboorte van Jezus, hoewel op een andere manier dan Matteüs of Lucas. De diverse tekstelementen maken het geheel echter wel ingewikkelder aangezien verschillende van die elementen hier met elkaar verstrengeld zijn.

Sommigen zien deze tekst als een oude hymne vol elementen uit de Joodse traditie. Anderen uiten bezwaren tegen deze theorie. Eén ding lijkt zeker: de tekst moet gelezen worden tegen de achtergrond van de Tora.

De perikoop vangt aan met ‘In het begin...’ (*en archè*). Dat is in de Septuagint de vertaling van het eerste woord van de Tora, *beresjiet* (Gen 1,1). Zo worden we meteen op het spoor van een oude bijbelse traditie gezet. Daarom ook is het van belang om duidelijkheid te krijgen met betrekking tot de uitdrukking ‘Woord’ (*logos*) tegen de achtergrond van het Hebreeuwse *dabar*, en om niet vanwege de term *logos* meteen op een Grieks-filosofische toer te gaan. Het artikel over de *logos* in het *Nieuwe Testament met Joodse Toelichtingen* heeft niet voor niets als titel ‘Logos, een Joods Woord.’ Het bijbelse *logos* of *dabar* is het scheppende woord of de scheppende daad van God, ook al gebruikt de Hebreeuwse Bijbel vaak de uitdrukking *memra* als aanduiding van ‘Woord.’ Met betrekking tot dat woord is het niet voor niets dat in de Joodse traditie God ook *Ha-Qol* (de Stem, d.i. de Sprekende) wordt genoemd. En aangezien de *dabar* van *Ha-Qol* ook een handeling is, is het duidelijk dat Gods woord zichtbaar is. Daarom kan Exodus 20,18 dan ook zeggen dat heel het volk Gods stem ‘zag’ en niet slechts hoorde.

Vers 1 geeft een mededeling die dubbelzinnig kan lijken: *kai Theos èn ho Logos* (en God was het Woord), terwijl in de Nederlandse vertaling staat ‘en het Woord was God’. De idee van ‘God als het Woord’ komt dichtbij een andere uitdrukking van de johanneïsche auteur ‘God is liefde’ (1 Joh. 4,8). De aandacht richt zich zo meer direct op God, en eventueel pas daarna op de Logos, Jezus Christus.

Het gebruik en de betekenis van de term ‘Logos’ in deze perikoop moet gezien worden tegen de achtergrond van het Eerste Testament waar de *hokmah* (wijsheid Gods) als een soort persoon optreedt en spreekt (vgl. Spr. 8,23-32; Sir. 24,3.9). De wijsheid identificeert zich daar met het goddelijk woord in de Tora. Volgens een oude Joodse overlevering ging God, toen Hij de schepping wilde aanvangen, te rade bij de Tora, en in overeenstemming met de Tora schiep Hij de wereld, want alle woorden en alle handelingen van heel de wereld zijn, volgens de mystieke teksten van de Zohar, te vinden in de Tora.

De eerste vijf verzen van de perikoop doen sterk denken aan Genesis hoofdstuk 1 waar God het licht doet ontstaan door zijn woord. Door het scheiden van licht en duisternis maakt God het onmogelijk dat de duisternis het licht in haar macht te krijgt. Dat zegt ook Johannes 1,5.

Aangezien de schepping van het licht nog geen geschiedenis was, omdat geschiedenis pas bestaat als er mensen zijn, komt de geschiedenisdimensie ook hier pas naar voren bij de opkomst van een mens, Johannes de Doper (v. 6).

In vers 11 lezen we een enigszins enigmatische verklaring: ‘Hij kwam in de zijnen (*eis ta idia* = onzijdig meervoud), maar de zijnen (*hoi idioi* = mannelijk meervoud) hebben Hem niet ontvangen’. De verschillende vertalingen komen vaak sterk met elkaar overeen, ofschoon er ook enkele enigszins verschillend zijn. In een hebreeuwse vertaling van het evangelie komt Hij ‘naar zijn volk’ (*el amoe*) en ‘zijn volk’ (*veamoe*) nam Hem niet aan. De Bible de Jérusalem en de vertaling van André Chouraqui geven: ‘Hij kwam *chez lui* wat in het Nederlands ‘thuis’ kan betekenen. De zijnen doen zo denken aan de huisgenoten. In dezelfde richting gaat een Italiaanse vertaling die schrijft ‘in zijn huis’, zodat het bij ‘de zijnen’ om huisgenoten gaat.

Met deze verscheidenheid wordt het misschien niet echt duidelijker wie degenen zijn die het Woord niet hebben aangenomen. Een beperkte interpretatie kan ons nogal snel bij het Joodse volk brengen. Zo staat het ook in bovengenoemde Hebreeuwse vertaling. Als we het zijne echter interpreteren als ‘de wereld’ (*kosmos*) dan zijn degenen die het niet hebben aangenomen de hele mensheid zoals gesuggereerd wordt in de Traduction Oecumenique de la Bible.

De volgende verzen spreken van hen die de Logos wel hebben aangenomen, en die Godskinderen geworden zijn, niet uit bloed, niet uit begeerte van het vlees of uit de wil van een man. En zoals Jezus’ geboorte bij Matteüs en Lucas getekend wordt zonder tussenkomst van een menselijke vader, zo worden ook degenen die het Woord aangenomen hebben Gods kinderen, Joden zowel als *gojim*, de volken.

Het beroemde vers: ‘Het Woord is Vlees geworden en heeft in ons midden gewoond...’ klinkt in het Hebreeuws enigszins als een rijm: De *dabar* is *basar* geworden. Het wonen onder ons van het Woord lijkt een verwijzing naar Exodus waar God zijn intrek neemt in de tent van de samenkomst, het verplaatsbare heiligdom in de woestijn (Ex. 40,34). Het Woord als de ‘enige of eniggeboren’ (*monogenes*) Zoon (LXX-vertaling van het Hebreeuwse *jahid*, de ‘veelgeliefde’), tekent Jezus op de wijze zoals JHWH tot Abraham sprak over Isaak (Gen. 22,2).

De perikoop is niet een ‘Kerstevangelie’ zoals we dat bij Matteüs en Lucas tegen komen. Voor alles lijkt het een aankondiging van hetgeen de evangelist later Jezus in de mond legt: ‘Ik en de Vader zijn één’ (10,30) en ‘Wie Mij gezien heeft, heeft de vader gezien’ (14,9).

Preekvoorbeeld

Wie vandaag, in de ban van het kerstverhaal, verwacht de geschiedenis van Jezus’ geboorte te horen, kijkt wellicht vreemd op bij het Evangelieverhaal. Johannes, de schrijver ervan, geeft ons een filosofische uiteenzetting over het begin van de schepping. Over de geboorte van ‘het Woord’, dat Jezus is. Hij staat zo dicht bij God, dat waar Hij spreekt, God zélf aan het Woord is! Bij Jezus vallen grenzen van tijd en ruimte wég. Natuurlijk, het kerstverhaal is ontroerend, maar Johannes verkent onze wordingsgeschiedenis op een dieper niveau en wil ons wakker maken: Jezus is van unieke en beslissende betekenis, omdat Hij vanaf het begin bij God is, ja, God zélf is. Door zijn Woord riep God de schepping, dus ook ons, tot bestaan. Hij is het licht

in onze duisternis, maar velen in het donker wijzen het licht af. Johannes besluit: Niemand heeft ooit God gezien, maar zijn enig geboren Zoon Jezus heeft ons God doen kennen. In de woorden van tekstdichter Christiaan Verwoerd: Jezus kwam als mens op aarde, Bracht het licht van God dichtbij, Wat Hij sprak had zoveel waarde, En Hij leefde wat Hij zei.

Kortom, een woord dat redding brengt!

Hoe ouder de mens, hoe zwaarder de last van het leven waaronder wij gebukt kunnen gaan. Toch horen wij in de eerste lezing Jesaja spreken over de vreugdebode van de Heer, die over bergen van verdriet het volk van de Heer terugvoert naar Sion, Jeruzalem. Daar vindt het vrede en bevrijding; God redt! De Heer toont zijn 'heilige arm': Voor de ogen van de wereld zendt God zijn heil naar alle mensen van goede wil. Zelfs de verste hoeken der aarde hebben het geluk gezien dat komt van onze God. En wij, die soms zo op afstand van God ons bewegen, willen wij het licht zien, of sluiten wij daar (soms) onze ogen voor?

De liturgie jubelt vandaag van vreugde. Zo pakt psalm 98 uit met een nieuw lied, 'want wonderen heeft de Heer gedaan.' Ook hier brengt Gods heilige arm de overwinning. Het geluk dat de Heer biedt, is gekleed in gerechtigheid. Dit is een wezenlijke trek van God. Toch weten wij, sinds Jezus ons voorleefde wie God is, óók dat Gods gerechtigheid gedragen wordt door zijn liefde. God is geen 'boekhouder', wél een liefdevolle Vader.

Er is redding, ook voor óns. Laat dus de 'rivieren in de handen klappen en alle bergen ruisen van blijdschap', want hemelse gerechtigheid in het kleed van de liefde valt ons ten deel.

Paulus bevestigt in de tweede lezing dat God nu, aan het einde van de tijd, tot ons gesproken heeft door de Zoon. Jezus – het woord van God – is voor ons geboren, en nu komt het er voor ons op aan. Hij omschrijft Jezus als de *afstraling van Gods heerlijkheid* en het evenbeeld van zijn wezen. Ja, Jezus hoort helemaal bij God, maar is ook mens met óns! Hij herstelt de verstoorde band tussen God en mens. Daarmee spoelt hij als een machtige rivier onze zonden weg. Wat is ons antwoord?

Kijken wij tot slot naar Betlehem, naar het kind in de kribbe. Daar ligt Gods zoon, kwetsbaar en fragiel, te midden van de vele gevaren van het leven. Het is uitgerekend dit kind, zegt Johannes dat ons het vermogen geeft kinderen van God te worden. Ja, er staat: te 'worden'. Dit wijst op een 'groei' die verder gaat dan de eerste negen maanden van ons leven. Wij mogen groeien in geloof en opnieuw geboren worden, als mensen over wie Gods woord is uitgesproken, Gods woord dat leven geeft. Zalig Kerstfeest!

inleiding Gerard van Buul OFM
preekvoorbeeld drs. Frank van der Knaap MA